ARTIKEL

Zicht op de leraar: **Het opleiden en professionaliseren van leraren in een doorlopende lijn**

TEKST **HANNAH BIJLSMA** FOTOGRAFIE **BRIAN ELINGS**

Als er één ding is dat we weten uit onderwijsonderzoek, dan is het dat de leraar telt. Dit weten we uit jarenlang onderzoek naar wat de effectiefste leraren doen tijdens de les, wat zij weten over leren en lesgeven en de effecten daarvan op het leerproces van leerlingen. Daarom is het belangrijk dat we precies weten wat de leraar moet kennen en kunnen om de kern van het vak – het geven van heel goede lessen – goed uit te voeren om een zo groot mogelijke impact op de leerling te hebben.

Toch ontbreekt vaak een helder, breed gedragen beeld van wat precies de kennis, vaardigheden en overtuigingen zijn die leraren nodig hebben om die kerntaak optimaal uit te voeren. Hierdoor zijn lerarenopleiding en inductie vaak niet op elkaar afgestemd – laat staan op de verdere professionele ontwikkeling – en is er bij startende leraren vaak sprake van de zogenoemde ‘praktijkshock’: dat wat in de opleiding aangeboden wordt sluit niet aan bij de werkelijke beroepspraktijk. Het gevolg? Grote verschillen in kwaliteit van leraren en de lessen die ze geven, en daardoor een vergroting van kansenongelijkheid. Sommige leerlingen leren aanzienlijk meer dan anderen, enkel door wie voor de klas staat. Dat moet én dat kan anders.

Zicht op de leraar

Daarom pleit ik in mijn boek *Zicht op de leraar* voor een heldere en concrete beschrijving van wat élke leraar moet kennen en kunnen om heel goede lessen te geven. Alleen dát maakt het mogelijk om het opleiden en professionaliseren van leraren doelgericht, consistent en vanuit eenzelfde visie vorm te geven

Gelukkig wordt niemand als leraar geboren. De benodigde kennis, vaardigheden en overtuigingen zijn grotendeels aan te leren. We weten inmiddels ook al veel over hoe leren werkt (cognitieve psychologie), welke pedagogisch-didactische principes daarvoor effectief zijn en wat toekomstige leraren op basis daarvan zouden moeten leren in de opleiding. Daarnaast is er veel onderzoek naar verdere professionalisering van leraren, recentelijk met veel nadruk op coaching en mentoring.

Al deze inzichten laten zich perfect samenvatten in 'het proces van opleiden en professionaliseren van leraren' (zie Figuur 1). Dit is een versimpelde visualisatie van een complex en veelzijdig proces; in werkelijkheid vraagt het veel meer dan hier op eenvoudige wijze is weergegeven. Van belang is echter dat in dit proces een doorlopende lijn van kennis, vaardigheden en overtuigingen van leraren centraal staat. Deze doorlopende lijn vormt de kern van het leraarsberoep: het geven van heel goede lessen.

Visie op goed leraarschap

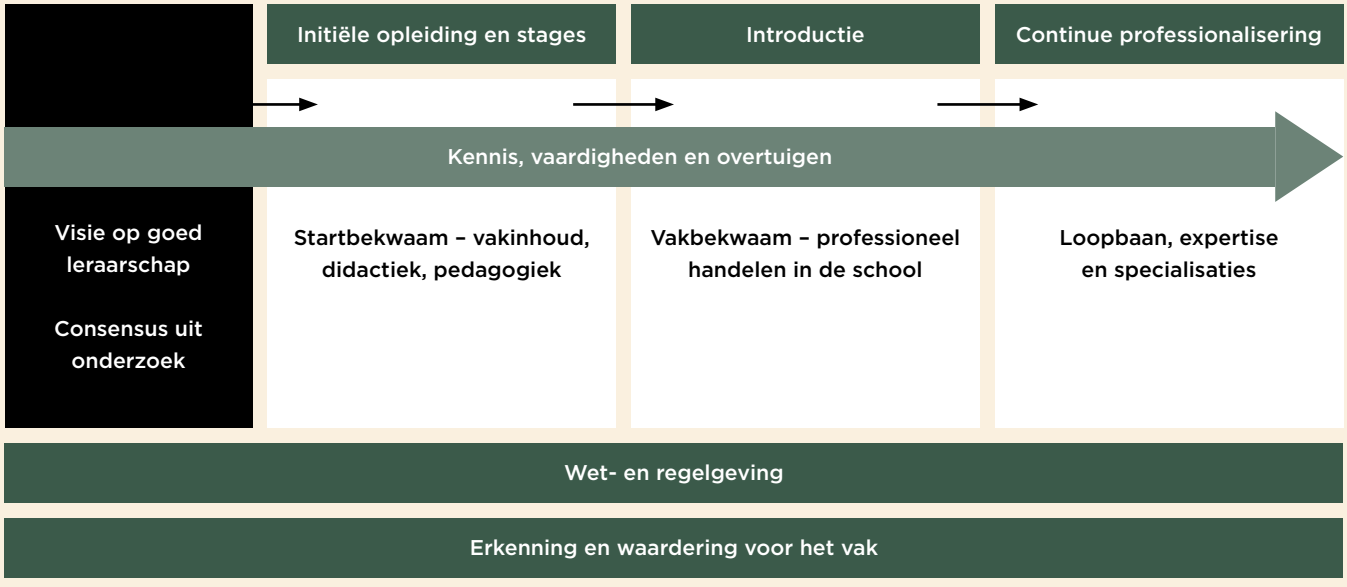
Nog voordat überhaupt met het opleiden en professionaliseren van leraren gestart kan worden, is een visie op goed leraarschap van groot belang. Deze visie is wat mij betreft geen wollige, gladgestreken 'tekst', maar een concrete uitwerking van de kennis, vaardigheden en overtuigingen van leraren. Het liefst zo concreet en eenduidig mogelijk, zodat er geen speld tussen te krijgen is (en er dus geen verwarring ontstaat tussen actoren in het proces).

De samenwerking tussen de opleiding en het werkveld speelt daarin dus een cruciale rol. Lerarenopleidingen, scholen en begeleiders in de praktijk werken idealiter samen vanuit een gedeelde visie op goed leraarschap. Deze visie vormt de basis van het hele proces, zodat leraren worden opgeleid vanuit eenzelfde taal over goed leraarschap en gedurende hun loopbaan blijven werken aan het verbeteren van hun vak. Juist deze gezamenlijke visie vormt een belangrijke voorwaarde voor het succesvol doorlopen van het hele opleidings- en professionaliseringsproces.

Initiële opleiding en inductie

Het is van groot belang afspraken te maken over wat er in de initiële lerarenopleiding aangeboden wordt en wat de leraar (verder) ontwikkelt in de inductiefase. We gaan ervan uit dat een leraar na de initiële lerarenopleiding over voldoende kennis, vaardigheden en overtuigingen beschikt om heel goede lessen te geven. Dit is het eindpunt van de initiële lerarenopleiding en het beginpunt van de inductiefase. De leraar ontwikkelt haar kennis, vaardigheden en overtuigingen na de opleiding verder in die inductiefase, met structurele begeleiding gericht →

Figuur 1. Het proces van opleiden en professionaliseren van leraren.

op de kern van het vak maar ook op het werken in de school en binnen het bestuur. Zij wordt dan een vakbekwame professional en is in staat om het beroep duurzaam inzetbaar uit te oefenen.

Verdere professionalisering

Leraren kunnen zich ook ontwikkelen in andere rollen, bijvoorbeeld als onderzoeker, als curriculumexpert, als lid van een professionele leergemeenschap (PLG), als curriculumontwerper of als schakel in de lokale gemeenschap. Het is echter niet realistisch te verwachten dat dit allemaal in de initiële lerarenopleiding of inductie wordt aangeleerd, laat staan wordt beheerst. Dit komt daarom ook pas aan bod als de leraar zich verder professionaliseert.

Kennis, vaardigheden en overtuigingen als fundament

De kennis, vaardigheden en overtuigingen die nodig zijn om heel goede lessen te geven vormen dus samen het fundament van het beroep van leraar, in alle fases van het eerder geschetste proces. Dat geeft houvast aan opleidingen, scholen en besturen om vanuit eenzelfde inhoudelijk kader samen te werken. Daarbij mogen we, nee, móéten we ambitieus zijn. De leraar telt en dus moeten wij sterk inzetten op leraar- en leskwaliteit, gedurende hun hele opleiding. •

Over welke kennis, vaardigheden en overtuigingen hebben we het dan?

In 2025 voerde een groep onderwijsexperts, in opdracht van de Vlaamse Onderwijsminister, een studie uit naar deze essentiële kennis, vaardigheden en overtuigingen die élke leraar moet bezitten om goede lessen te geven. De kracht van dit werk ligt in de concretisering van beheersingsdoelen: concreet uitgewerkt in specificaties.

Hieronder geef ik een voorbeeld van een beheersingsdoel met bijbehorende specificaties per domein. Het volledige overzicht is, aangepast op de Nederlandse context, opgenomen in mijn boek *Zicht op de leraar*.

Hannah Bijlsma is basisschoolleraar, postdoctoraal onderzoeker aan de Radboud Universiteit en Thomas More hogeschool en inhoudelijk expert bij het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs (NKO). Eerder werkte Bijlsma bij de onderwijsinspectie als inspecteur en onderzoeker. In 2022 promoveerde zij aan de Universiteit Twente op haar onderzoek naar het meten en verbeteren van leskwaliteit. Bijlsma is auteur van de boeken *Zicht op de les* (2024), *Erken de ongelijkheid* (2021) en *Student feedback on teaching in schools* (2019).

Vakinhoud

Beheersingsdoel	Specificaties
De leraar plant een lessenreeks die opbouwt naar het bereiken van specifieke doelen en eindtermen.	Het ontwerpen van een lessenreeks met duidelijke inhoudelijke doelen. Kenmerken van een goede lessenreeks zijn: • *kennen van de beginsituatie van leerlingen;* • *aanpassen van de lessenreeks op de beginsituatie van leerlingen;* • *bepalen van inhoudelijke leerdoelen;* • *logisch opbouwen van de lessenreeks naar de leerdoelen toe;* • *beredeneerd kiezen van instructieprincipes en leerstrategieën over alle lessen heen;* • *achterwaarts curriculumontwerp ('backward design');* • *evalueren tijdens en na afloop van lessenreeks.* Het belang van logische opbouw en herhaling (spiraalcurriculum) zodat leerlingen kennis verdiepen en uitbreiden. Integratie van taal, rekenen, kennis over de wereld en expressievakken binnen betekenisvolle contexten

Didactiek

Beheersingsdoel	Specificaties
De leraar kent de algemene instructieprincipes en leerstrategieën die effectief zijn voor het leren van leerlingen.	Ten minste de volgende, algemene instructieprincipes: • *voorkennis activeren;* • *leerdoel duidelijk maken;* • *verbaal en non-verbaal combineren;* • *modelen (uitgewerkte voorbeelden);* • *scaffolden (begeleide inoefening);* • *actieve verwerking;* • *controle van begrip;* • *feedback geven;* • *zelfregulerend leren stimuleren;* • *verhalen vertellen.* De volgende leerstrategieën: • *gespreid oefenen (spaced practice, spacing effect);* • *actief ophalen uit geheugen (retrieval practice);* • *afwisseling in oefentypes (interleaving);* • *automatiseren (overlearning).* De volgende werkvormen: • *thematisch werken;* • *coöperatief leren.*

Pedagogiek (inclusief klasmanagement)

Beheersingsdoel	Specificaties
De leraar weet wat klasmanagement omvat en herkent verschillende processen die bijdragen aan een adequaat klasmanagement.	Het belang van een effectief samenspel tussen: • *proactief klasmanagement <een positief, veilig en stimulerend klasklimaat, hoge verwachtingen, een inclusieve leeromgeving, duidelijke regels en routines, socio-emotioneel leren, effectieve didactiek, klasorganisatie>;* • *reactief klasmanagement <bekrachtigen van positief gedrag, niet-ingrijpende (non-) verbale interventies, straffen>;* • *het klas- en schoolniveau;* • *klasgrootte.*

Meer lezen?

NVAO. (2025). *Studie en advies: Kwaliteitsimpuls lerarenopleiding: Educatieve bacheloropleiding kleuter- en lager onderwijs.*

Bijlsma, H. J. E. (2026). *Zicht op de leraar. Het opleiden en professionaliseren van leraren.* Pica.